

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület szociális tevékenysége 1920–1941 között

The social activity of the Királyhágómellék Reformed District between 1920–1941

PÁSZTOR RITA

Összefoglalás

A trianoni döntés következtében a Tiszántúli Református Egyházkerület felbomlott, a Romániához került egyházmegyék új egységbe tömörültek, a Királyhágómelléki Református Egyházkerületbe, amelyet hivatalosan csak 1939-ben ismerték el. Az állami támogatásra nem jogosult, tevékenységében akadályozott egyházkerület a nehézségek ellenére jelentős szociális tevékenységet fejtett ki. Nagyváradon református szociális egyesületek működtek, árvaházat tartottak fenn, és az idősgondozást is megszervezték.

Kulcsszavak: Királyhágómelléki Református Egyházkerület – szociális szolgálatások – diakónia – két világháború közötti időszak

Abstract

The Trianon Treaty significantly diminished the territory of the Tiszántúl Reformed Church District, the eastern church parishes being incorporated into Romania. These parishes formed the Királyhágómellék Church District, which was not officially acknowledged by the Romanian authorities until 1939. The District was not eligible for state funding and was hindered in its activities, but even so it could manage to become a major social service provider in the interwar Nagyvárad (Oradea).

Keywords: Királyhágómellék Reformed Church District – social services – diaconia – interwar period

Történelmi háttér

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület az első világháború után jött létre, a trianoni döntés eredményeként.

1918 őszén a történelmi Magyarország összeomlott. Az egyházak is súlyos válságon mentek át. Legnehezebb volt a helyzet az elcsatolt térségekben, így a Királyhágótól nyugatra eső részeken. Dutka Ákos 1918. november 15-én a

Nagyvárad *Napló*ban¹ megjelent írásának néhány sora jól szemlélteti a kialakult helyzet közmegítélését: „A magyar múlt minden politikai bűnének bűnhődése ránk szakadt. Országunk földjére lépett a győztes Antant balkáni hadserege, s ugyanakkor szomszédaink és velünk sorsközösségben élő nemzetiségeink, szájukon a Wilsoni elvek szavaival, szívükben a mohó és bosszúsomjas nacionalizmus érzetével, meg se várva az emberiség ítéletét osztozkodni kezdenek, s birtokukba akarják venni szintiszta magyar kultúrában élő városainkat (...). Intézzenek memorandumot a világ valamennyi kultúrnépéhez, ne az ország területi integritásáért, hanem az igazságért, jogért, hogy ami magyar kultúrában nőtt, ami magyar gazdasági egység, ami nyelvi kultúrközösségünkéből az emberiség kára nélkül ki nem számítható, a városaink és egységes tömegben lakó magyar népünk egyetlen szigete se szakíttassék el tőlünk.” (Dutka, 1918)

Hihetetlennek tűnt, hogy a bekövetkezett helyzet végleges lehet, de a versailles-i Kis-Trianon palotában 1920. június 4-én aláírt békeszerződés ezt igazolta. Megállapították Magyarország végleges földrajzi határait, melynek értelmében elveszítette területének 67 és népességének 58 százalékát, Horvátországot is beszámítva pedig a területi veszteség 71, míg a lakosságcsökkenés 63 százalékos változást mutat. (Romsics, 2007) A trianoni döntés nemhogy feloldotta volna, inkább elmélyítette a konfliktusokat.

A nagyhatalmak odaigérték a Királyhágón túli nyugati részeket, illetve a szerbek által megszállt Bánátot Romániának. Szükségesnek látták továbbá a kisebbségek helyzetének rendezését, erre utal a szerződés 47. cikke.²

E békediktátum következtében a Tiszántúli Református Egyházkerület elvesztett több egyházmegyét, mint Békésbánáti, Bihari, Érmelléki, Máramarosszigeti, Nagybányai, Nagyszalontai, Szatmári Egyházmegyét. A Romániához került gyülekezetek új egységbe tömörültek, melynek létrehozásáról és elnevezéséről 1920. december 14-én Nagyváradon tartott értekezleten megjelent Bihari, Érmelléki, Nagykárolyi, Nagyszalontai Egyházmegyék képviselői döntöttek. Vezetését a legidősebb esperesre, Sulyok Istvánra bízta. (Molnár, 1999)

Több egyeztető gyűlés után, 1921. augusztus 15-16-án, Nagyváradon megtartották a Királyhágómelléki Református Egyházkerület alakuló gyűlését, és „ezzel megkezdődött az a tizenhét évig tartó huzavona, packázás, jogi csűrészavarás, melynek kapcsán a bábként kezelt két főtisztviselő (Sulyok István püspök és Domahidy Elemér főgondnok) többször lemondott és újráválasztatott.

¹ 1898–1934 között megjelenő politikai napilap. (Indig, 1999)

² Idézet a Trianoni békeszerződés teljes szövegéből: 1921. évi XXXIII. tc. III. cím 47. cikk: „Románia Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek a felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségesnek ítélnék abból a célból, hogy Romániában a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelemben részesüljenek.”

A kerület nap mint nap a lét és megszűnés pengeélén egyensúlyozott, s mire harca diadalmaskodott, a sikernek már nem volt ideje örülni” (Molnár, 1999, p. 19), mert az állami elismertetés alig valamivel a bécsi döntés előtt következett be. Gyakorlatilag megalakulásától, 1921. augusztus 16-tól 1939. november 22-ig (ekkor jelent meg *Románia Hivatalos Közlönyében* az a törvényrendelet, mely elismeri a Nagyváradi Református Egyházkerületet) törvényen kívül működött az egyházkerület, *exlex* állapotban. Ez idő alatt a nélkülözés, a mellőzöttség, az ebből fakadó elszigeteltség jellemezte a kerület életét. Ilyen körülmények között kellett eleget tennie az egyháznak feladatai ellátásának. Az elismertetés hiányának egyik súlyos következménye az állam anyagi támogatásának elmaradása volt. A kerület hat egyházmegyéje, a benne lévő 183 egyházközség, mindvégig nehéz anyagi körülmények között végezte munkáját. (Molnár, 1999)

Az 1940. augusztus 30-i bécsi döntés értelmében az egyházkerület nagy része visszakerült Magyarországhoz. Az egyházkerület 1941. december 10-én tartotta utolsó közgyűlését, az utókorra bízva az ítéletet, hogy feleslegessé vált-e valójában. 1942. január 1-én a Királyhágómelléki Egyházkerület hivatalosan megszűnt. Az utolsó közgyűlés kérdésére néhány éven belül megszületett a válasz: Magyarország ismét a vesztesek oldalán fejezte be a háborút, melynek következménye területeinek elvesztése volt. 1947. február 10-én Románia Párizsban aláírta azt a békeszerződést a szövetséges hatalmakkal, melynek értelmében az 1938. január 1-i helyzetnek megfelelően rögzítették a román-magyar határt, és ezzel megsemmisült az 1940. augusztus 30-i bécsi diktátum. Tehát újraéled a Királyhágómelléki Református Egyházkerület (a továbbiakban KRE), nyolc egyházmegyével, melyben 232 egyházközséget tartottak nyilván. (Molnár, 2001)

A közel fél évszázadra terjedő időszak (1945–1989) református egyházi élete fájdalmas képet vetít elénk, amely lényegesen eltér a világban elterjesztett „minden rendben van” képtől. Első lépésként, 1949-ben, a református egyházak egyezményt írnak alá az állammal, mely széleskörű beleszólási jogot biztosít a világi hatóságoknak az egyház belső életébe; a legmagasabb rangú egyházi és világi vezetőket az állam választja ki. Mindez azt eredményezte, hogy számos fontos pozícióba a hatalomtól függő emberek kerültek. A szocialista uralomnak sikerült befolyásolni az egyház életét, úgy, hogy az megfeleljen a szocialista ideológiának. A vallásos emberek az egyházon kívüliekkel együtt dolgoznak a szocializmus építésén, jobb emberi életért, a népek szabadságáért, a béke korszakának eljöveteleért. (Bende, 1963)

Elsorvad minden tevékenység, az állam nem támogatja, sőt gyakran beszünteti a különböző egyházi és nem egyházi szövetségek, egyesületek működését. A vallásos közösségek (egyházak), egyesületek, csoportok a hívek önkéntes adományaiból tarthatják fenn magukat, ezeket az anyagi eszközöket csak a templom (imaház), illetve más egyházi vagyontárgyak fenntartására és beszerzésére, valamint a papok, lelkészek, prédikátorok és a végrehajtó szervek

fenntartására, fizetésére használhatják fel. Nem engedélyez a templom falain kívüli tevékenységet. (Molnár, 2001)

Ezen a helyzeten változtat az 1989. december 22-én bekövetkezett esemény. Románia demokratikus országgá válás útjára próbál lépni. Nyitás következik be minden téren. Újjászületik az egyház, a református egyház lehetőséget kap ismét feladatainak ellátására.

A református egyház szeretetszolgálat (1920–1941)

Az újonnan alakult Egyházkerületben a hitélet megszervezése mellett a szociális feladatok, a diakónus munka elvégzése is nagy hangsúlyt kapott. A KRE levéltárában található az az 1923-as kézirat, mely tartalmazza a „diakónus-szolgálat” kötelességeit. Ezek a következők:

1. A református egyházhoz tartozó tagok és családok látogatása lelki és anyagi nyomorúság, de különösen az utóbbi számontartása és ezekből való kisegítése céljából.
2. A házi látogatást két diakónus együtt végzi a diakónusi gyűlés által megállapított sorrend szerint.
3. Számon tartja a gyülekezeti tagok és családok bevételi és kiadási mérlegét.
4. A presbitérium tudtával és beleegyezésével szociális mentőakciót szervez az elesettek, nyomorgók és betegek felsegélyezésére.
5. A számba vevő vagy mentőakcióként tett diakónusi látogatások bibliaolvasással, lehetőség és képesség szerint rövid magyarázattal, lelki vigasztalással és imádsággal történnek.
6. Az egyéni és családi látogatás tapasztalatairól a hit segítő szándékával beszámolnak a diakonátus gyűlésén.
7. A diakonátus a presbitériumnak jelentést tesz az elvégzett szolgálatáról, és szükség szerint a presbitériummal közös gyűlést tart. (A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatalának levelezése, igazgatási iratai 1920–1942)

A diakónus tevékenységének leírása összecseng az abban az időszakban professzióvá váló szociális munka feladataival. (Müller, 1992)

A KRE szociális tevékenysége 1920–1941 között

Munkaszervezés, a belmisszió jelentősége

Erre az időszakra esett az egyház belső életének, ezen belül a belmissziós tevékenységnek az újjászervezése. Ez nemcsak a hitélet fellendítését jelentette, hanem a szociális érzékenység fejlesztését is. A hitélet megújulását a gyülekezetekben megszervezett vasárnapi iskolák, bibliakörök, nőszövetségek és férfiszövetségek segítették. Ezek közül a nőszövetségeknek, és kismértékben a férfiszövetségeknek jutott fontos szerep a szociális feladatok ellátásában. (Molnár, 1999)

Hosszú szervezés után létrehozták a belmissziói bizottságot, mely első ülését 1925. június 11-én tartotta. Itt fogalmazta meg a legsürgetőbb teendőket:

1. Kötelezzék a lelkészeket családlátogatásra.
2. Vezessenek a lelkészek belmissziói naplót.
3. Alakítsanak gyülekezetenként szegényügyi bizottságot.
4. Mind a szegény- és beteggondozásra, mind az iratterjesztésre biztosítsanak a költségvetésben keretet, s annak fedezetéről gondoskodjanak gyűjtéssel, illetve erre a célra fordítva a vallásos ünnepélyek bevételét. (A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatalának levelezése, igazgatási iratai 1920–1942)

Egy évvel később megalakultak az első nőszövetségek a hat egyházmegyében, 105 gyülekezetben. A férfiszövetségek sokkal később (1932) és kisebb számban jöttek létre. Tevékenységüket a fentiek szellemében szervezték.

Az 1930-as évek a szociális érzékenység égisze alatt telnek. Megindult a kollektív összefogás szociális munkája, mely a családok anyagi helyzetének nyomon követését, a veszélybe sodródottak megmentését tartotta feladatának. Az egyház figyelmét nem kerülte el az anyagi csődbe jutott lelkészek és tanítók helyzete sem, rajtuk hosszú lejáratú kölcsön nyújtásával kívánt segíteni. A nyugdíjba vonult lelkészek, valamint azok családjának támogatására hozzák létre a Nyugdíj- és Özvegy-árva Gyámintézetet, melynek tagjai járadékfizetés fejében részesülhetnek az említett támogatásból.

Tizenkét év alatt sikerült megszervezni a belmisszió minden ágát, de 1936-ra ezek működtetése egyre nehezebbé vált, amelynek fő oka a hatóságok hozzáállásában keresendő. Volt, ahol csak a helyi szervek akadékoskodtak, máshol a törvényhatóságok léptek fel. Sok egyházközségben semmilyen templomon kívüli rendezvényt nem engedélyeztek, ha megpróbálták megtartani, feloszlatták. Nem egy helyen a templomban is tiltották ünnepélyek, rendezvények tartását. (A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlésének jegyzőkönyvei 1926–1941) A püspöknek 1938-ban sikerült

megszerezni a prefektusok és hadtestparancsnokságok engedélyét a belmissziós tevékenységek folytatására. Ez azért is fontos, mert sok esetben a működéshez, különböző segélyezéshez szükséges anyagi fedezetet bálók, rendezvények, nyilvános gyűjtések bevételei jelentettek. Ilyen események megszervezésének elmaradása komoly gondokat okozott. A bevételek elmaradásával egyre nehezebben lehetett támogatni intézményeket (Nagyvárad Árvaház, Aggmenház), valamint iskolai ösztöndíjakat nyújtani, segélyezni. A szociális tevékenységek finanszírozása nagymértékben ráépült ezekre a bevételekre, adományokra.

A KRE anyagi helyzete, szociális tevékenységének finanszírozása

A gyülekezetek, ezáltal a kerület anyagi helyzete egyre súlyosabbá, ennek következtében az egyházi intézmények (oktatási intézmények, szociális intézmények stb.) fenntartása is kritikusabbá válik. A KRE a román állam részéről semmilyen támogatásban nem részesült, ennek oka főképp az volt, hogy nem ismerte el önálló egyházkerületnek, így nem tartotta lehetségesnek az államsegély folyósítását, melyet más egyházaknak viszont rendszeresen kiutalt. Ilyen körülmények között kénytelen volt saját erőből megoldani fenntartását, előteremteni a működéséhez, életben maradásához szükséges anyagi javakat. Ez a helyzet némileg változott a törvényes elismertetés után. Az állam elkezdte folyósítani az államsegélyt, de ez csak egyharmada volt a román egyház, illetve fele a római katolikus egyház lelkeszi államsegélyének. (Gy. Kovács, 1940)

Mindvégig jelentős támogatásban részesült a Tiszántúli Református Egyházkerület részéről, illetve a magyarországi egyházak részéről. Ebben a vonatkozásban fontos szerep jutott a Baldácsy Antal Alapnak³, ami a kerület anyagi stabilitásának egyik biztosítója volt. Nemcsak a kerület költségeinek egy részét finanszírozták ebből, hanem a lelkeszek özvegyeit és árváit is segélyezték, valamint szegény egyházak terhein is könnyítettek.

Más alapról is említést tesznek a fellelhető dokumentumok, mint a liberális gondolkodású váradai ügyvéd által létrehozott Várady Zsigmond Alapítvány. Vagyonát azzal a céllal hagyta az egyházra, hogy abból teológus hallgatók svájci tanulmányait támogassák. Váradon és Szatmáron gyakran nyújtottak támogatást a református egyháznak gazdag zsidó családok, bankárok, kereskedők (pl. Nagyváradon az Ullmann család).

Bár az állami támogatás elmaradt, Nagyváradon a hatóságok megengedték, hogy a városházán vasperselyt állítsanak fel, megteremtve ezzel az

³ A katolikus báró Baldácsy Antal vagyonát az 1876. okt. 19-én kelt alapítólevélben a protestáns egyházakra hagyta. Hozamából egyenlő arányban részesült 11 egyházkerület, többek között az elcsatolás után, a ráeső részesedés jogán a KRE.

adakozás lehetőségét a város polgárainak. Az így összegyűjtött pénzt az árvaháznak adták. Erre utalnak a nőszövetségi, egyházkerületi jelentések.

Egyéb anyagi forrásokként említhetők meg a hívek adományai. Bár nehéz helyzetben éltek az emberek, az adakozás mégsem maradt el. Mivel a *Református Híradóban*⁴ rendszeresen leközölték az adományok értékét, célirányát, ez biztosítéka volt annak, hogy az adományok nem „vesznek el”.

Összességében véve az egyházkerületnek nagyon nehéz volt fenntartania magát, hisz a városokban a munkaalkalmak hiánya, falvakban pedig a mostoha időjárás okozta rossz termés csak növelte a pauperizmust, ezzel pedig szegényedett az egyház is. De ilyen történelmi feltételek mellett is – ahogyan ez megfogalmazódik egy 1935-ben kelt körlevélben – az egyháznak joga, de ugyanakkor kötelessége, hogy a híveknek szociális intézményekkel saját maga szolgáljon. (Sulyok, 1935) Ezeknek az intézményeknek és a KRE szinte valamennyi karitatív tevékenységének a megszervezésében jelen volt a Nagyváradi Protestáns Jótékonyági Egyesület, mely még a századforduló környékén alakult. Az 1920-as évek végén megváltoztatja nevét, és Lorántffy Zsuzsanna Jótékonyági Egylet néven működik tovább. Az egyesület különös gondot fordított az árvaházban gondjai alá vett gyermekek testi és szellemi fejlődésére, de foglalkozott szegények pénzbeni és természetbeni segélyezésével is, illetve más kezdeményezések támogatásával. Az 1928-as zárszámadás alapján 25-28 rendes havi segély mellett kiosztott 74 pár új cipőt, ruhát, 94 kg babot, 374 kg burgonyát és más élelmet.

Szociális tevékenységet végző szervezetek, intézmények

A levéltári feljegyzések, kéziratok feldolgozása alapján körvonalazható a KRE szociális tevékenysége. A kapott kép sokszínű, arra utal, hogy az adott politikai és gazdasági helyzetben, a társadalmi problémák fölött nem huny szemet az egyház. Az ellátottak, támogatottak körét a szegénytől a gyereken át az idősek alkotják. Az Egyházkerület belmissziós tevékenységének eredményességére utal, hogy sikerült megszervezi a különböző területeken működő szociális szervezeteket, intézményeket. Létrejöttek nőszövetségek, férfiszövetségek, bizottságok, körök, illetve gyermekeket befogadó, időseket, betegeket gondozó intézmények.

Nőszövetségek: A KRE közgyűléseinek jegyzőkönyvei alapján egyértelmű a nőszövetségek szerepének fontossága a gyülekezetek életében. Megszervezésükre a döntés már az 1920-as évek elején megszületik. Legaktívabbak a Nagyváradon működő szövetségek, a levéltárban sok olyan dokumentum van, amely ezek munkájáról, illetve zárszámadásairól ír. Feladataik:

⁴Vallásos irányultságú néplap volt, heti rendszerességgel adták ki 1922-től Nagyváradon.

1. Közösségi élet, rendezvények, ünnepélyek szervezése.
2. Adománygyűjtési akciók szervezése.
3. Lehetőség szerint népkonyhák működtetése.
4. Különböző körri tevékenységek szervezése (pl. kézimunkakör, csigatészta készítés stb.).
5. Bevételeiből segélyezések végzése (felnőttek segélyezése, ifjúság segélyezése, árvaház, agok háza stb.).

A jegyzőkönyvekben a következő bevételi forrásokat nevezik meg: bankbetétek kamatai, estélyek bevételei, perselyek, meghatározott célokra szánt adományok, más adományok, tagsági díjak.

Férfiszövetségek: Csak nagyon csekély számban alakultak. Nem igazán váltották be a tevékenységükhöz fűzött reményeket. Feladataik hasonlóak a nőszövetségével. Ezek közül csak néhányat próbáltak részben megvalósítani: a nagyszalontai férfiszövetség népkonyhát működtetett, az élesdi pedig munkaközvetítéssel próbált enyhíteni a munkanélküliségen.

Segélyosztó Bizottság: 1932-ben tartott Közgyűlésen született határozat a Bizottság létrehozására. Feladatai:

1. Segélyezések pénzben és természetben.
2. Gondoskodás teológusok, tanítók, tanítójelöltek, tanárjelöltek segélyezéséről.

1935-től bővül a segélyezettek köre lelkészek, tanítók középiskolába járó gyermekeivel. Bevételi forrásairól a meglévő dokumentumokban nem található konkrét adat, csak feltételezhető, hogy az Egyházkerület költségvetéséből hoztak létre erre külön alapot.

Református Kör: Az 1920-as évek elején alakult. Célja fiatal fiúk, inasiskolások, gimnazisták összefogása. Nagyváradon a Lorántffy Zsuzsanna Gimnáziumban működött. Szórakozási lehetőséget teremtett a fiatalok számára, többek között olvasásra, biliárdozásra nyílt itt lehetőség. A kört szervezők minden szerdán kézimunka délutánt szerveztek fiatal lányok számára, ahol az árváknak készítettek ruhákat, ágyneműket.

Márta Kör: Nagyváradon működött, városba szakadt cseléd lányok számára, aktív egyházi nőtagok szervezésében. Összejövetelét az árvaházban tartotta, melyek verstanulásból, olvasásból, beszédképesség fejlesztéséből, bibliakör szervezéséből álltak. Fontos akciója volt még a szegény iskolás gyerekek ebédeltetése, melyet együtt végzett a Református Kör és a Márta Kör. A Kör tagjai önként vállalták a

főzést, erről pontos beosztást készítettek, így sikerült naponta, változó létszámú (40-60 főnyi) gyerekcsoportnak ingyenebédet adni.

Nagyvárad *Árvaház*: 1924-ben hozták létre „csellengő gyerekek” összefogására. Szinte a semmiből állították fel, kezdetben csak a mindennapi adományokból befolyt pénzből és természetbeni támogatásokból működtették. Az árvaházat úgynevezett „ágyalapkából” rendezték be. A hívek adományaiból vásárolták az ágyakat, kis tábláskákat szereltek fel mindegyik ágyra, melyen az állt, hogy kinek az adományából sikerült megvásárolni. Kezdetben 14 fiúról tudtak gondoskodni. Ha megüresedett egy hely, azt nyilvánosan meghirdetett pályázat útján töltötték be.

Működését a református társadalom egésze támogatta: segítséget adott a falvak parasztsága természetbeni adományaival (búza, liszt, tojás stb.), a nőszövetségek pedig rendszeresen gyűjtéseket rendeztek. A város gazdag polgárai is hozzájárultak az árvák neveltetésének költségeihez, pl. Mónus Sándor presbiter, cipőgyár-tulajdonos minden évben kielégítette az árvaház cipőszükségletét.

Másik pénzforrás-lehetőség a minden év február 2-án megrendezett Protestáns Bál bevétele volt. Gazdag bankárokat hívtak meg, akik, ha nem is jöttek el, de jelentős összegeket küldtek. A II. világháború előtt a hatóságok bevonták a megrendezés jogát. Ekkor borítékok kiküldésével próbálták megváltatni a bált, azaz az adakozni szándékozó visszaküldte a borítékot, benne az adományával. A bálók megszervezése a Nagyvárad

Protosztáns Jótékony Egyesület feladata volt, mely később a Lorántffy Zsuzsanna Egyesület nevet vette fel.

Mindemellett a legjelentősebb bevételi forrást a Református Árvaházi Képes Naptár terjesztéséből befolyt összeg képezte. Nem sokkal az árvaház létrehozása után az egyházkerület akkori főjegyzője, Csernák Béla lelkész szerkesztette és terjesztette a naptárat. Önköltsége csak a papír volt, minden évben a befolyt összeg az árvaház készpénz-költségének fedezésére ment. Egy 1928. június 7-én kelt főjegyzői körlevélben a következőket olvashatjuk a Képes Naptárról: „A naptár amellelt, hogy hiterősító olvasmányokat, egyházi és iskolai tájékoztató cikkeket, egyházi névtárat, gazdasági tanácsadót stb. hoz, emberbaráti célt szolgál, így alkalmas és méltó arra, hogy híveink között minél nagyobb számban terjesszék.” (Csernák, 1928) Mondja mindezt azért, mert az elárusításból befolyt tiszta jövedelem 16 (az évek múlásával kb. 30) árva gyermek neveltetéséhez nyújtott segítséget. Az összeget a Lorántffy Zsuzsanna Jótékonyági Egyesület kezelte, mint ahogy a többi adományt is, valamint ellenőrzést gyakorolt az árvaház ügyeinek menete felett. Vasárnaponként az egyesület tagjai rendszeresen tartottak engedélyezett, utcai gyűjtéseket, templomok előtt, piactereken, a Ligetben, a Rhédey Kertben.

Az árvaház minden nehézség ellenére fejlődött: 1924-ben 14 férőhelyes, 1933-ban 16 férőhelyes, 1935-ben 17 férőhelyes, 1937-ben 30 férőhelyessé

bővítik, de csak 26-an, 19 fiú és 7 lány élnek az otthonban, 1941-ben 32 férőhelyes, 18 fiú és 14 lány lakja. 1937-től, mikortól az árvaházban lányokat is elhelyeztek, két diakonissza veszi át a gyermekek nevelését. Őket a kolozsvári Diakonissza Otthonban képezték ki.

1929. május 27-én megszületett az az átvételi egyezmény, mely szerint a Lorántffy Zsuzsanna Protestáns Jótékony Egylet átadja az árvaházat az egyházkerületnek, ha teljesíti a következő feltételeket: a kerületi árvaház székhelye Nagyvárad legyen, a kerületi átvétel után azonnal legalább 30, s 2 éven belül 50 gyermek elhelyezkedésére rendezkedjék be, s ezek a lélekszámok tényleg be is töltsenek, illetve a kerületi árvaház igazgatóságának és választmányának 1/4-e alapszabályszerűleg mindig a Lorántffy Zsuzsanna Egylet által delegáltassék. (A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlésének jegyzőkönyvei 1926-1941) Ez az egyezmény azonban nem valósult meg. Az árvaház a II. világháború végéig működött, ekkor a hatóságok felszámolták.

A nagyváradai Őssi-telep menhelye: A nagyváradai egyházközség a város legszegényebb részén menhelyet, napközi otthont hozott létre. Naponta 15-30 látogatója volt, akiket nemcsak gondoztak, hanem szerény étkezéssel is elláttak.

Nagyváradai Tanoncotthon: Működését 1937-ben kezdi meg. Ekkor 34 lakója van, de kapacitását tekintve kétszer ennyi férőhelyet is tud biztosítani. Célja szegény családok fiai számára szállást és étkezést nyújtani. 1941-ben, vidéki szülők anyagi helyzetének könnyítésére, megnyitotta internátusát középiskolás tanulók részére is.

Aggmenház: Az 1920-as évek második felében alapították, szintén Nagyváradon. Célja elaggott és elhagyott szegények részére szállást és ellátást biztosítani. Lakója 5 férfi és 20 nő volt. Az 1950-es években számolták fel.

Idősek házi gondozása: A Lorántffy Zsuzsanna Egyesület egyik jelentős tevékenysége volt a házi gondozás megszervezése. Célja betegek, öregek látogatása és támogatása. Az anyagi fedezetet különböző hozzájárulások jelentették.

Eredmények, megállapítások az 1920–1941-es időszakról

A rendelkezésre álló adatokból sajnos nem lehet teljes képet rajzolni e kor szociális tevékenységéről. A jellemző segítségi forma a segélyezés volt, melyet adományokból fedeztek. Az adományozás, az adakozás jelentős anyagi forrás volt a szociális munka számára. Az egyház feladatának főképp az árvák és elhagyott idősek felkarolását tartotta.

Az intézményekben dolgozók között nagyon gyakori az önkéntes segítő, az intézmény vezetését sok esetben, pedig lelkészek feleségei végzik. A lelkészfeleségek aktívan bekapcsolódnak a munkába: ők az adománygyűjtők, programszervezők, nevelők-tanítók.

Annak ellenére, hogy nehéz gazdasági helyzet és kedvezőtlen politikai viszonyok⁵ jellemzik ezt az időszakot, az egyház igyekszik bővíteni karitatív tevékenységeinek körét.

A református egyház hagyományörző, minden vonatkozásban. A feladatok vállalása azonos, függetlenül a történelmi időktől: árvák, idősek, szegények segítése. A segélyezéseknek csak a rendelkezésre álló keret szab határt. Fejlesztési tervekben nem szűkölködik, a megvalósítás akadályai majdnem minden esetben az anyagi források hiánya.

Irodalom⁶

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Egyházmegyéinek belmissziói jelentései 1935, 1936, 1937 évre

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület közgyűlésének jegyzőkönyvei 1920–1926

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület közgyűlésének jegyzőkönyvei 1926–1941

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatalának levelezése, igazgatási iratai 1920–1942

A Nagyváradi Protestáns Jótékony Egyesület 1928. évi jelentése
Belmissziói utazótítkár jelentései (1937) (n.a.)

Bende, B. (1963). *Vallások története*. Kolozsvár: Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézet.

Csernák, B. (1928). *Főjegyzői körlevél*. Nagyvárad.

Csernák, B. (szerk.) (1936). *Református Híradó*, 16 (44–45). Nagyvárad: Kálvin Könyvnyomda.

Dutka, Á. (1918). Mi az igazság? *Nagyváradi Napló*, november 15.

Gy. Kovács, J. (1940). *Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úrnak címzett levél*.

Indig, O (1999). *A nagyváradi újságírás története*. Nagyvárad: Bihari Napló Kiadóvállalat.

Molnár, J. (1999). *A Királyhágómelléki Református egyházkerület története, 1920–1941*. Nagyvárad: Királyhágómelléki Református Egyházkerület.

⁵ Az 1920-as években nemcsak a gyülekezési jogot korlátozták a román hatóságok, hanem a magyar elnevezések használatát is.

⁶ A kéziratok lelőhelye a Királyhágómelléki Református Egyházkerület – jelenleg átszervezés alatt levő – levéltára. Az átszervezés magyarázza a dokumentumok pontos jegyzékszámának hiányát.

- Molnár, J. (2001). *A Nagyváradi (Királyhágómelléki) Református Egyházkerület története, 1944–1989*. Nagyvárad: Királyhágómelléki Református Egyházkerület.
- Müller, W. (1992). *Hogyan vált a segítségnyújtás hivatássá?* Budapest: T-TWINS Kiadó.
- Nőszövetségek zárszámadása 1935–1941*. Nagyvárad.
- Romsics, I. (2007): *A trianoni békeszerződés*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Sulyok, I. (1935). *Körlevél a Kerület gyülekezeteihez*. Nagyvárad.